

УДК 327.7

<http://orcid.org/0000-0002-9329-7389>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.167269>

О. В. Коломієць

ІМПЕРАТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ОБСЕ ЯК ЧИННИК СТАБІЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

У статті проаналізовано сучасний безпековий потенціал ОБСЕ як чинник стабілізації системи європейської безпеки та здатність організації адекватно реагувати на новітні виклики і загрози регіональній безпеці. Розглянуто імперативну нормативно-правову базу організації в галузі безпеки, а також основні принципи і засади європейської регіональної безпеки.

Досліджено участь ОБСЕ у врегулюванні та розв'язанні конфліктів у постбіполярний період на теренах колишнього СРСР та Югославії. З метою покращення системи сучасної регіональної безпеки розглянуто низку рекомендацій щодо реформування організації у безпековій сфері. У результаті аналізу зроблені конкретні рекомендації, що стосуються основних імперативів модернізації ОБСЕ і шляхи її вдосконалення в системі регіональної безпеки.

Ключові слова: європейська безпека, регіональна безпека, ОБСЕ.

О. В. Коломієць

ИМПЕРАТИВЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОБСЕ КАК ФАКТОР СТАБИЛИЗАЦИИ ЕВРОПЕЙСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье анализируется потенциал безопасности ОБСЕ как фактор стабилизации европейской безопасности и способность организации адекватно реагировать на современные вызовы и угрозы региональной безопасности. Рассмотрено императивную организационно-правовую базу организации в сфере безопасности, основные принципы и основы европейской региональной безопасности.

Исследовано участие ОБСЕ в урегулировании и разрешении конфликтов в постбиполярный период на территориях бывшего Советского Союза и Югославии. С целью улучшения существующей системы региональной безопасности даны ряд рекомендаций по модернизации организации в сфере безопасности. В результате анализа сделаны конкретные рекомендации относительно основных императивов реформирования ОБСЕ и пути ее совершенствования в системе региональной безопасности.

Ключевые слова: европейская безопасность, региональная безопасность, ОБСЕ.

O. V. Kolomiets

THE IMPERATIVES OF REFORMING OSCE AS A FACTOR OF STABILIZATION OF EUROPEAN SECURITY

In these article is analyzes the security potential of OSCE as a factor of stabilization European security and organization's ability to adequately respond to modern challenges and threats of regional security. The mandatory legal law support of the structure organization, basic principles and foundations of European regional security were reviewing.

The OSCE involvement in the settlement and conflict resolution in the post-bipolar period at the territory of former Soviet Union and Yugoslavia was researching. For the purpose to improve the current system of regional security were discussed a number of recommendations on the organization modernization at the security sphere.

At the result of analysis made specific recommendations regarding the basic imperatives of OSCE reforming and the ways of her improving into the system of regional security.

Key words: European security, regional security, OSCE.

Постановка проблеми. Одним з наслідків утворення СРСР на теренах колишньої Російської імперії став поділ Європи на дві антагоністичні соціально-економічні системи. Це протистояння супроводжувалось активною політико-дипломатичною діяльністю, спрямованою на покращення стану регіональної безпеки в Європі, шляхом проведення дієвих міжнародних самітів щодо формування загальноєвропейських безпекових інституцій, напрацювання механізмів їх функціонування, розробки архітектури європейської безпеки в цілому.

Вже після закінчення Другої Світової війни європейські країни були розділені між двома сформованими антагоністичними системами колективної безпеки – НАТО і ОВД, які постійно конфліктували між собою, майже постійно загрожуючи початком світової ядерної війни. Отже вкрай необхідним у другій половині минулого століття стає підготовка і проведення загальноєвропейського саміту щодо побудові системи європейської регіональної безпеки на засадах мирного співіснування держав з різними суспільно-політичним устроєм. Таким чином Нарада з безпеки і співробітництва у Європі, проведена у 1973 р. за ініціативою Радянського Союзу з метою подолання напруженості у відносинах між двома «світ-системами», стала попередницею ОБСЄ. Імперативом країн-учасниць стає зміцнення регіональної безпеки шляхом зняття міжнародної напруги й розвиток взаєморозуміння між європейськими націями, а також забезпечення сталого миру.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідження особливостей функціонування, структури та організації діяльності ОБСЄ відображені у наукових розвідках світових науковців А. Берга, Б. Вільке, Д. Галбрета,

О. Гечу, Р. Домінгеса, Х. Еберхарта, Т. Еркенханса, Д. Сандоула, У. Цельнера, В. Янського.

У свою чергу проблеми становлення, діяльності та перспектив розвитку організації висвітлюються у дослідженнях російських вчених-міжнародників: А.В. Загорського, К.П. Зуєвої, Ю.Б. Кашлева, А.В. Кузнєцова, В.І. Мізіна, В.А. Чижова, Т.В. Юрьєвої, а також вітчизняних фахівців: Б.П. Гдичинського, А.В. Єрмолаєва, К.А. Кононенко, О.С. Кучика, В.М. Литвина, О.В. Литвиненка, Ю.І. Макара, М.О. Паламарчука, Б.О. Парахонського, А.Б. Стельмаха.

Проте більшість досліджень носить вибірково-дискретний характер за історичними, юридичними або соціально-політичними аспектами організації, аналізуючи основні етапи її еволюції і особливості функціонування або юридичний аналіз нормативно-правової діяльності. Разом з тим майже відсутні наукові розвідки із застосуванням системного підходу щодо оцінювання міста і ролі ОБСЄ в системі загальноєвропейської безпеки, визначення політичних проблем її функціонування, саме як складника європейської системи регіональної безпеки, розробки імператив модернізації організації з метою протидії сучасним викликам і загрозам системі міжнародної безпеки в цілому.

Мета статті. Метою статті є аналіз сучасного стану ОБСЄ як складника системи європейської регіональної безпеки щодо протидії сучасним викликам і загрозам системі міжнародної безпеки, а також розробка основних напрямків її модернізації.

Виклад основного матеріалу. Розпочавши свою діяльність 1973 р. у якості міжнародної Ради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ) організація за чотири десятиліття перетворилася з суто європейської регіональної на структуру, що впливає на стан міжнародної безпеки в цілому. Нині до її складу входить 57 держав-членів, але й вийшла за межі регіону. Партнерами зі співробітництва ОБСЄ є 11 країн, розташованих на Близькому Сході, Африці, Азії і, навіть, Австралія.

Імперативну нормативно-правову базу функціонування організації у галузі регіональної безпеки складають офіційні документи і матеріали, прийняті в межах НБСЄ/ОБСЄ. До них віднесено Заключний акт з безпеки і співробітництва у Європі 1975 р., який безпосередньо започаткував періодичне скликання Наради; Паризьку хартію для нової Європи 1990 р., Гельсінкський документ «Виклик часу перемін» 1992 р.; Декларацію по агресивному націоналізму, расизму, шовінізму, ксенофобії та антисемітизму, затверджену рішенням Римської Наради 1993 р.; політичну Декларацію «На шляху до справжнього партнерства в нову епоху», затверджену рішенням Будапештської зустрічі на вищому рівні 1994 р.; Декларацію «Щодо моделі загальної та всеосяжної безпеки для Європи XXI століття» Лісабонського саміту 1996 р.; Віденський документ 1999 р., прийнятий рішенням Форуму зі співробітництва в галузі безпеки на Стамбульському саміті; Стратегію ОБСЄ з протидії загрозам безпеки та стабільності в XXI столітті 2003 р. Саме зазначені документи формують міжнародно-правовий статус організації, її архітектуру і систему органів, питання взаємодії з іншими міжнародними організаціями як провідного складника системи європейської безпеки в цілому [2; 4; 5; 8; 9; 17].

Імперативні принципи і засади європейської регіональної безпеки були сформульовані у Заключному акті з безпеки і співробітництва у Європі 1975 р., який містить три розділи: питання, що відносяться до європейської безпеки; питання економічного, науково-технічного співробітництва і кооперації в галузі екології та охорони навколишнього середовища; гуманітарні питання і проблема захисту прав людини. Основними принципами і засадами європейської безпеки стали так звані «10 заповідей розрядки»: суверенна рівність, повага прав, притаманних суверенітету; незастосування сили або погрози силою, непорушність кордонів; територіальна цілісність держав; мирне врегулювання спорів; невтручання у внутрішні справи; повага до прав людини та основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії і переконань; рівноправність і право народів

розпоряджатися своєю долею; співробітництво між державами; сумлінне виконання міжнародних зобов'язань.

Документ щодо заходів зміцнення довіри й деяких аспектів безпеки і роззброєння встановлював наступні засади безпеки: попереднє повідомлення про великі військові навчання, участь у яких беруть понад 25 тис. чол.; обмін спостерігачами на військових навчаннях; попереднє повідомлення про велике пересування військ [9; 26–28; 30].

Заходи довіри, запропоновані в Заключному акті, були модернізовані у 1986 р. Підсумковим документом Стокгольмської конференції організації із заходів зміцнення довіри і безпеки та роззброєння у Європі, яким встановлено: попереднє (за 42 дні) повідомлення про певні види військової діяльності; здійснення спостереження та контролю за конкретними видами військової діяльності; обов'язковий обмін щорічними планами військової діяльності, про яку необхідно повідомляти; заборона проведення військової діяльності не включену в відповідні плани, про яку необхідно повідомляти; забезпечення інспектування щодо дотримання заходів довіри [3; 5; 10; 16; 25; 28].

Паризька хартія для нової Європи 1990 р., що проголосила про закінчення епохи «холодної війни», була ратифікована 22 країнами-учасницями антагоністичних блоків НАТО і ОВД, і встановлювала трирівневий механізм політичних консультацій: зустрічі на вищому рівні, Рада міністрів закордонних справ, Комітет старших посадових осіб [17; 26–29].

В подальшому Гельсінкський документ «Виклик змін перемін» 1992 р. суттєво збільшив реєстр заходів довіри у вигляді нових інститутів: інспекції на місцях і технічного контролю, які й нині входять до системи заходів. Також було введено посаду Верховного комісара у справах національних меншин, до функціональних обов'язків якого віднесено «термінові дії» стосовно напружених ситуацій, пов'язаних з проблемами національних

меншин, які потенційно здані перерости у конфлікт в європейському регіоні [2; 10; 25–29].

Одним з прийнятих документів став механізм раннього попередження, запобігання конфліктів та розв'язання криз шляхом мирного врегулювання спорів, діючим агентом якого став Комітет старших посадових осіб.

До засобів ОБСЄ з підтримки миру документом віднесено заходи, що застосовуються у випадках виникнення конфліктів як всередині держав-учасниць, так і між ними, спрямованих на розв'язання конфліктів політичними засобами. Безпосередньо в операціях з підтримки миру можуть брати участь як громадянський так і військовий персонал, за характером операцій вони поділяються на малого масштабу та великомасштабні, що здійснюються у формах місії спостерігачів або місії з контролю. Документом створювався новий Форум НБСЄ зі співробітництва у галузі безпеки, що складається з двох комітетів – спеціального і консультативного [2; 3; 10; 16; 25; 28].

В цілому документ «Виклик часу перемін» поклав початок перетворенню НБСЄ з форуму політичного діалогу між державами-учасницями у трансконтинентальну організацію з функцією підтримки військово-політичної стабільності й розвиток міждержавного співробітництва від Ванкувера до Владивостоку. Нарада отримала широкі повноваження й можливості щодо застосування заходів практично-політичного характеру для запобігання і розв'язання локальних та регіональних конфліктів.

Новим напрямком у розвитку інституцій заходів довіри стала Концепція відкритого неба 1992 р., запропонована відповідним Договором НБСЄ, яка зобов'язує держави сприяти більшій відкритості у власній військовій діяльності, з метою чого надає країнам-учасницям право на проведення певної кількості спостережних польотів неозброєних літаків над власною територією. З цією метою в структурі організації було засновано Консультативну комісію з відкритого неба, до функцій якої віднесено

розгляд питань щодо дотримання Договору. Нажаль Конвенція досі не ратифікована всіма державами-членами [8; 26–30].

Наступного року на Римській нараді МЗС прийнято Декларацію по агресивному націоналізму, расизму, шовінізму, ксенофобії та антисемітизму. Також було започатковано інститут постійних представників країн-учасниць.

Будапештська зустріч на вищому рівні 1994 р. не тільки затвердила політичну Декларацію «На шляху до справжнього партнерства в нову епоху», що передбачала домовленість щодо початку розробки моделі загальної та всеосяжної безпеки для Європи XXI століття, а також військово-політичні домовленості: Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки, Принципи, що регулюють нерозповсюдження, але й прийняла рішення про перейменування організації на ОБСЄ з наступного року [4; 8; 15; 25–30].

Лісабонська зустріч глав держав і урядів держав-учасниць організації 1995 р. затвердила Декларацію «Про модель спільної та всеохоплюючої безпеки для Європи XXI століття», яка вбачає вирішальну роль майбутнього європейської безпеки у подальшому зміцненні стабільності за допомогою контролю над звичайними озброєннями. Лісабонський документ ОБСЄ затвердив концептуальну базу щодо контролю за озброєнням, призначенням якої є: сприяння подальшому розвитку регіону як неподільного загального безпекового простору; закладення основ щодо зміцнення безпеки і стабільності за допомогою реальних кроків, спрямованих на зміцнення партнерства в галузі безпеки між державами-членами; надання їм можливості розв'язання конкретних проблем безпеки належним чином; створення системи взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих юридичних і політичних зобов'язань у галузі контролю за озброєннями, враховуючи принцип неподільності безпеки для всіх країн-учасниць [13; 26–29].

Подальший розвиток у формуванні сучасної системи регіональної європейської безпеки відображений у Хартії європейської безпеки 1999 р., прийнятому рішенням Форуму зі співробітництва у галузі безпеки на

Стамбульському саміті організації. Хартія містить низку нових принципів колективної безпеки: прийняття Платформи безпеки, заснованої на співробітництві, з метою зміцнення співпраці між ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями та інститутами; розвиток місця організації у підтриманні миру, більш чітко відобразивши всеосяжний підхід організації до безпеки; створення групи оперативної експертної підтримки та співробітництва (РЕАКТ), що дозволить організації швидко реагувати на запити про допомогу і під час проведення великих цивільних операцій на місцях; розширення можливостей у галузі поліцейської діяльності з метою надання допомоги у збереженні верховенства закону; створення Операційного центру для планування і розгортання операцій на місцях; зміцнення процесу консультацій в межах організації шляхом заснування при Постійній раді ОБСЄ Підготовчого комітету. Хартія виокремила новітні загрози і виклики європейській безпеці у XXI столітті: міжнародний тероризм, екстремізм із застосуванням насильства, організована злочинність і незаконний обіг наркотиків, дестабілізуюче накопичення і неконтрольоване поширення легкої і стрілецької зброї, гострі економічні проблеми і деградація навколишнього середовища. Платформою безпеки, заснованою на співробітництві є співробітництво з іншими міжнародними організаціями на рівноправній основі в дусі партнерства [23; 26–29].

Договір про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСЄ) залишився імперативним міжнародним документом європейської безпеки, який забезпечив різке зниження рівнів озброєнь і техніки. Йому належить провідна роль у побудові більш безпечної і єдиної Європи.

Остаточна архітектура сучасної європейської регіональної безпеки була сформована Стратегією ОБСЄ з протидії загрозам безпеки та стабільності в XXI столітті 2003 р., яка визначила такі імперативні безпекові загрози: міждержавні та внутрішньодержавні конфлікти; тероризм; організована злочинність; дискримінація і нетерпимість; нелегальна міграція; економічні фактори (соціально-економічна нерівність, відсутність верховенства права,

слабкість державного та корпоративного управління, корупція, масове жебрацтво, високий рівень безробіття); деградація навколишнього середовища (нестійке споживання природних ресурсів, безвідповідальне поводження з відходами та забруднення впливають на екосистеми, призводить до істотних негативних наслідків для здоров'я населення, добробуту, стабільності та безпеки держав). До військово-політичних загроз віднесено: дестабілізуюче накопичення звичайної зброї, незаконна передача озброєнь, розповсюдження зброї масового знищення, збройні дії терористів та інших злочинних угруповань [20; 25–30].

Реакція на зазначені виклики зі сторони ОБСЄ повинна бути багатомірною. Разом з тим основну відповідальність за безпеку громадян покладено на країнах-учасницях, які підзвітні власним громадянам і несуть відповідальність одна перед одною за виконання своїх зобов'язань в межах організації. Зміцнення безпеки і миру має ґрунтуватися на підході, що поєднує в собі два елементи: зміцнення довіри між людьми всередині держав і посилення співпраці між державами. Разом з тим незмінною метою організації залишається підвищення довіри і безпеки за допомогою військово-політичних інструментів. ОБСЄ сприятиме розв'язанню конфліктів шляхом переговорів, збільшивши власні зусилля щодо сприяння ним на підставі норм і принципів міжнародного права та погоджених документів організації.

Попередження конфліктів і постконфліктне відновлення припускають співпрацю організації з державами-учасницями з метою надання підтримки та сприяння у побудові демократичних інститутів і забезпечення верховенства закону, зокрема шляхом підтримки зусиль по нарощуванню потенціалу і допомоги у зміцненні органів влади всіх рівнів і парламентських структур, незалежних судових органів, вільних громадянських суспільств та засобів масової інформації.

Антитерористична діяльність ОБСЄ здійснюється за такими пріоритетними напрямками: безпека кордонів і прикордонний режим,

поліцейські функції, боротьба з незаконним обігом і припинення фінансування тероризму. Особлива увага буде приділятися нарощуванню потенціалу та наданню іншої допомоги в галузі боротьби з тероризмом.

При цьому увага приділяється і такої важливої проблеми, як прийняття ефективних заходів проти тероризму в повній відповідності з принципами верховенства закону та міжнародним правом, у тому числі що стосуються прав людини. Ці заходи включають відмову в наданні притулку терористам і ліквідацію умов, за яких терористи можуть вербувати прихильників і розраховувати на підтримку.

Організація посилить свою діяльність у боротьбі з організованою злочинністю. Важливим внеском у неї були б регулярні зустрічі поліцейських експертів з держав-учасниць і представників інших відповідних спеціалізованих міжнародних і регіональних організацій. Група зі стратегічних питань поліцейської діяльності була заснована для підвищення здатності держав-учасників протидіяти загрозам, пов'язаних зі злочинною діяльністю, і для сприяння їм у підтриманні верховенства закону. Її метою є вдосконалення ключових поліцейських навичок, включаючи повагу прав людини і основних свобод.

Взаємодія ОБСЄ з іншими організаціями та інституціями базується на Платформі безпеки, заснованої на співробітництві. В рамках цієї Платформи держави-учасники зобов'язалися прагнути підтримувати узгодженість дій на політичному і оперативному рівні між усіма безпековими структурами, як при реагуванні на конкретні загрози, так і при виробленні заходів відповіді на нові загрози і виклики.

Співробітництво з іншими організаціями та інституціями на даному етапі включає політичний діалог, координацію і впорядковане співробітництво з тематичних і регіональних питань у різних частинах регіону ОБСЄ на базі наших загальних цінностей і цілей [19–24].

З приходом до влади В. Путіна та зміною політичного курсу Росії зі співробітництва з країнами-членами ОБСЄ на проімперські зазіхання

колишнього Радянського Союзу, вже починаючи з 2003 р. політичні декларації організацією не приймалися. В січні 2004 р. на засіданні Постійної ради ОБСЄ Росія запропонувала змінити існуючий статус організації як інструменту обслуговування інтересів окремих держав та угруповань і докласти зусиль для здійснення її головної мети — створення унітарного загальноєвропейського простору безпеки з єдиними правилами, принципами і статутом для всіх членів.

У липні того ж року в Москві було ухвалено заяву країн-членів СНД, яка звинуватила ОБСЄ в застосуванні подвійних стандартів і небажанні враховувати реалії та особливості певних держав. Кремль закликав реорганізувати ОБСЄ та повернути її до оперативних принципів, а також заблокував прийняття щорічного бюджету організації, вимагаючи скоротити власний внесок, заявивши про небажання фінансувати проекти, що суперечать геополітичним інтересам РФ [1–6; 19; 20].

З метою подолання протиріч між Росією та іншими державами-членами на Люблянській нараді Ради міністрів організації 2005 р. ухвалено так звану «Дорожню карту» діяльності щодо реформи ОБСЄ, якою передбачалися зміни організації у напрямках: удосконалення структури комітетів; підвищення ефективності власних конференцій; підвищення її ефективності й прозорості, враховуючи фінансування і вдосконалення її аналізу і оцінки; підвищення ролі Генерального секретаря; модернізація Секретаріату; підвищення ефективності її інститутів та структур на місцях; удосконалення програмного планування з метою покращення відображення в ньому пріоритетів організації; підвищення професіоналізму співробітників; можливість направлення тематичних місій в регіональному та в контексті всієї організації [18].

Внаслідок розпаду СРСР і закінчення «холодної війни» більшість фахівців-міжнародників помилково, на думку автора, висувало доктрину про те, що європейській регіональній безпеці вже не загрожує можливість великого конфлікту між «світ-системами» й військово-політичними блоками,

то ж ОБСЄ зосереджується на розв'язанні локальних конфліктів, як імперативної загрози континентальній безпеці, схилиючись до політичних і дипломатичних засобах їхнього подолання [10, с. 41].

Наприкінці ХХ ст. структурами організації розроблялися механізми і засоби мирного врегулювання регіональних конфліктів, які регулярно обговорювалися в межах самітів представників її країн-учасниць і на спеціальних нарадах експертів НБСЄ з мирного врегулювання спорів [6, с. 85].

Основним механізмом миротворчої діяльності ОБСЄ стають її наглядові місії, що направляються до зон конфліктів зі спостережними і моніторинговими завданнями. Разом з тим, із залучення до організації новітніх пострадянських держав перед системою регіональної європейської безпеки з'являються й новітні загрози у вигляді локальних збройних конфліктів та осередків етнічної напруженості, які стимулювали створення і еволюцію структур превентивної дипломатії в межах ОБСЄ. У свою чергу відкриті й латентні конфлікти на теренах СНД вимагали розглядати цей регіон як зону підвищеного ризику. Це дало можливість ОБСЄ набути певний позитивний досвід превентивної дипломатії, що простежувалось у ході роботи її місій у Вірменії, Грузії, Молдові, Нагірному Карабахі [30, с. 25].

Разом з тим, результати аналізу участі ОБСЄ у врегулюванні локальних конфліктів і новітніх викликів безпеці у постбіполярній Європі не дозволяють говорити про належну ефективність організації в системі регіональної безпеки. Під час врегулювання криз і конфліктів виявилися розбіжності в позиціях держав-суб'єктів локальних конфліктів щодо місця і ролі ОБСЄ в системі європейської регіональної безпеки, координації її дій з ООН, НАТО, ЄС або ЗЄС. Внаслідок чого організація відігравала вторинні функції у врегулюванні локальних етнічних конфліктів на теренах Грузії, Боснії та Герцеговини й Косово, де її постійні місії діяли протягом дев'яностих років минулого століття. Загалом місія ОБСЄ зводилася,

зазвичай, до післявоєнного врегулювання та відновлення, тоді як ключову функцію в даних конфліктах відігравали спочатку сили НАТО, в а подальшому – місія Євросоюзу [1; 6; 14; 18; 22].

Отже події на Балканах наприкінці минулого століття засвідчили готовність європейських країн до розв'язання регіональних конфліктів силами НАТО із деяким залученням ООН, розглядаючи при цьому ОБСЄ як другорядний елемент політичного тиску на окремих членів цієї організації. Недостатня оперативність прийняття рішень в ситуаціях, що вимагають швидкого реагування, є концептуальною особливістю ОБСЄ, обумовленої процедурами прийняття рішення в організації з метою врахування інтересів усіх країн-учасниць.

Зазначена проблема пов'язана з відсутністю у міжнародного, зокрема європейського співтовариства, інструментів мирного, невійськового втручання у внутрішні процеси певної держави, ставлячи її на межу гуманітарної катастрофи або масового порушення прав людини і національних меншин. Необхідність розробки відповідних міжнародних інструментів стала очевидною саме на фоні косовської кризи. Певні сподівання у вирішенні даної проблеми покладалися на ОБСЄ як загальноєвропейський інститут безпеки. Однак, поки ця організація не перейде до розробки загальних для всіх без винятку держав регіону цілей, що визначають їхнє майбутнє, вона не зможе ефективно забезпечити систему регіональної безпеки на європейському континенті, дієво впливаючи на глобальну систему міжнародних відносин.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином здійснений аналіз сучасного стану ОБСЄ свідчить про необхідність її модернізації як складника регіональної європейської безпеки з метою забезпечення системи міжнародної безпеки в цілому. За роки існування ОБСЄ продемонструвала свою зростаючу політичну безпорадність однією з причин якої виявилася відсутність власної військово-силової компоненти, без якої брати участь у розв'язанні проблем європейської безпеки у XXI столітті

неможливо. Внаслідок цього, на думку автора, організація залишається «мандатом без сили».

У свою чергу бюрократичний апарат ОБСЄ вживав заходи щодо консервації інституційної «ерозії» організації, що виражалася в надмірній незалежності чинного керівництва організації, її інститутів і польової присутності, багато питань діяльності яких попросту не виносилися на розгляд колективних міжурядових органів. Деякі з цих інститутів, особливо Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ), відкрито претендували на певну автономію від держав-учасниць ОБСЄ, намагаючись зберегти можливість політично заангажованого «моніторингу» політичних процесів, в т.ч. електоральних, у посттоталітарних державах Східної Європи [6; 7; 11; 12; 22].

Також ОБСЄ не виправдала сподівань переважної більшості держав-учасниць, оскільки не стала по-справжньому всеохоплюючою системою загальноєвропейської безпеки, що було закладено в основу мандату організації. Організація за час існування, на жаль, працювала в основному в напрямку дотримання особистісних прав і свобод національних меншин в посттоталітарних країнах, забуваючи про аналогічні порушення в країнах-членах НАТО, а у питаннях створення дієвої європейської регіональної безпеки просувалася непослідовно. Причини тут очевидні – Західноєвропейські країни будували колективну регіональну безпеку не навколо організації, яка мала мандат, але не має могутності (ОБСЄ), а навколо організації, що мала певну міць, проте не мала мандату (НАТО). Таким чином подолання західноєвропейського «натоцентризму» є однією з пріоритетних проблем будівництва нової архітектури європейської регіональної безпеки.

Таким чином імперативними напрямками реформування ОБСЄ як єдиної європейської регіональної безпекової системи XXI століття є розробка нової загальної для всіх країн-членів Декларації європейської регіональної безпеки; співробітництво з міжнародними організаціями в галузі

міжнародної безпеки на паритетних засадах; створення власної військово-силової компоненти; скорочення бюрократичного апарату з його переорієнтацією на розв'язання регіональних та етнічних конфліктів; зміна політичних пріоритетів з «натоцентризму» на «євроцентризм».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов А. Распутье ОБСЕ / А. Азимов // Международная жизнь. — 2005. — № 2. — С. 58—71; Азимов А.С. К итогам саммита ОБСЕ в Астане / А.С. Азимов // Международная жизнь. — 2011. — № 1. — С. 103—106.
2. Вызов времени перемен [Электронный ресурс] : Встреча на высшем уровне СБСЕ, Хельсинки, 9–10 июля 1992 г. — Режим доступа : <http://www.osce.org/ru/mc/39534>.
3. Голуб Н.В. Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) // Україна та міжнародні організації / Н.В. Голуб, П.А. Клімкін. — К., 2003. — С. 89—98.
4. Договор по открытому небу [Электронный ресурс] : Общеввропейская встреча государств СБСЕ, Хельсинки, 23–25 марта 1992 г. — Режим доступа : <http://www.osce.org/ru/library/14131>.
5. Документ по мерам укрепления доверия и безопасности и разоружению в Европе [Электронный ресурс] : Конференция СБСЕ, Стокгольм, 19 ноября 1986 р. — Режим доступа : <http://www.osce.org/ru/fsc/41242>.
6. Евтодьева М. Военно-политическое измерение ОБСЕ: состояние и тенденции развития / М. Евтодьева // Международная жизнь. — 2010. — № 11. — С. 79—93.
7. Єрмолаєв А.В. ОБСЄ: сучасні виклики та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / А.В. Єрмолаєв та ін. // Аналітична доповідь НІСД, 2013. — Режим доступа : http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/0312_dopovid.pdf.
8. Заключительный документ четвертой встречи Совета министров СБСЕ [Электронный ресурс], Рим, 30 ноября – 1 декабря 1993 г. — Режим доступа : <http://www.osce.org/ru/mc/40405.3>.
9. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р. // Відомості СРСР. — 1975. — Дод. до № 33.
10. Зуева К. СБСЕ / ОБСЕ: вчера, сегодня, завтра / К. Зуева // Мировая экономика и международные отношения. — 2005. — № 4. — С. 39—46.
11. Камінська Н. Роль ОБСЄ у забезпеченні і зміцненні демократії / Н. Камінська // Вісн. Львів. ун-ту. Серія: Міжнародні відносини : [зб. наук. пр.] / [редкол. : М. Мальський та ін.]. — Л., 2010. — Вип. 27. — С. 91—97.
12. Кузнецов А.В. Переосмысление концепции Большой Европы в связи с украинским кризисом / А.В. Кузнецов // Международная жизнь. — 2014. — № 12. — С. 6—17.
13. Лиссабонская декларация о модели общей и всеобъемлющей безопасности для Европы XXI века [Электронный ресурс] : Встреча на высшем уровне ОБСЕ, Лиссабон, 2–3 декабря 1996 г. — Режим доступа : <http://www.osce.org/ru/mc/40413>.
14. Мизин В. План Медведева и приоритеты российской политике в Европе / Виктор Мизин // Обозреватель-Observer. — 2009. — № 12. — С. 16—24.

15. На пути к подлинному партнерству в новую эпоху [Электронный ресурс] : Встреча на высшем уровне ОБСЕ, Будапешт, 5–6 декабря 1994 г. — Режим доступа : <http://www.osce.org/ru/mc/39558>.
16. Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) // Міжнародні організації : навч. посіб. / О.С. Кучик, І.Р. Суховолець, А.Б. Стельмах [та ін.] ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Ф-т міжнар. відносин ; за ред. О.С. Кучика. — [2-е вид., переробл. і доповн.]. — К., 2007. — С. 251—280.
17. Парижская Хартия для новой Европы [Электронный ресурс] : Совещание глав государств и правительств ОБСЕ, Париж, 18–21 ноября 1990 г. — Режим доступа : <http://www.osce.org/ru/mc/39520>.
18. Повышение эффективности ОБСЕ [Электронный ресурс] : Тринадцатая Встреча Совета министров ОБСЕ, Любляна, 5–6 декабря 2005 г. — Режим доступа: <http://www.osce.org/ru/secretariat/24696>.
19. Прогноз погоди : [про діяльн. ОБСЄ] / Д. Кулеба, В. Лещенко, В. Тарасенко, Ю. Токарський // Зовнішні справи. — 2007. — № 12. — С. 15—18.
20. Стратегия ОБСЕ по противодействию угрозам безопасности и стабильности в XXI веке [Электронный ресурс] : Одиннадцатая в Совета Министров, Маастрихт, 1–2 декабря 2003 г. — Режим доступа : <http://www.osce.org/ru/mc/17508>.
21. Україна в ОБСЄ // Україна в міжнародних організаціях : навч. посіб. / Ю.І. Макар, Б.П. Гдичинський, В.Ю. Макар, С.Д. Попик ; М-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича ; [за ред. Ю.І. Макара]. — Чернівці, 2008. — С. 283-344.
22. Устинов В. Военно-политическое измерение ОБСЕ / В. Устинов // Обозреватель-Observer. — 2007. — № 10. — С. 25—32.
23. Хартия европейской безопасности [Электронный ресурс] : Встреча на высшем уровне ОБСЄ, Стамбул, 18–19 ноября 1999 г. — Режим доступа : <http://www.osce.org/ru/node/125811>.
24. Юрьева Т.В. Проблемы региональной безопасности: современный опыт Европы / Татьяна Валерьевна Юрьева // Вестник МГИМО университета. — 2010. — № 6. — С. 126—133.
25. Dominguez R. The OSCE: Soft Security for a Hard World: Competing Theories for Understanding the OSCE / Roberto Dominguez; 1 ed. — GmbH: P.I.E.-Peter Lang S.A., 2014. — 193 p.
26. Galbreath J. D. The Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) / David J. Galbreath; 1 ed. — UK, L: Routledge, 2007. — 172 p.
27. Gheciu A. Securing Civilization? : The EU, NATO and the OSCE in the Post-9/11 / Alexandra Gheciu; 1 ed. — UK: Oxford University Press; 2008. — 240 p.
28. Jansky V. Organization for Security and Cooperation In Europe: Past, Present and Future Missions / Vlastimil Jansky; kindle ed. — US: Amazon Digital Services, 2012. — 102 p.
29. Sandole D. J. D. Peace and Security in the Postmodern World: The OSCE and Conflict Resolution / Dennis J. D. Sandole; 1 ed. — UK, L: Routledge, 2007. — 226 p.
30. Zellner W. The OSCE: Uniquely Qualified for a Conflict-Prevention Role. / Zellner Wolfgang // Searching for Peace in Europe and Eurasia / P. van Tongeren, H. van de Veen, J. Verhoeven (eds.). — US, Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2002. — P. 15—26.